

בירור הלכה - 'בצוותא' בעניין "הגעלת כלים"

ניתן להאזין לסיכום השיעור במערכת **קול הלשון**. בטלפון: 03-6171111 להקיש *7 ואז קוד 921414 בנוסף, אפשרי להירשם שם, לקבלת צינתוק - בכניסת שיעור

לפניך מספר שאלות הלכתיות בעניין: "הגעלת כלים"

שאלה ראשונה:

"מה קורה יעקב? הכשרתם את הכלים?" שאל שלמה את שכנו.
 "בטח! כבר סימנו שבוע שעבר, לנקות את כל הבית". התגאה יעקב.
 "לנקות??? – אני שואל אם הכשרתם?" העיר לו שלמה.
 "לנקות, להכשיר – הכל אותו דבר". לא הבין יעקב, את הדקדוק המיתר.
 שלמה, שהבין: שיעקב, לא ממש יודע על הכשר כלים - פנה אליו שוב, ברכות:
 "יעקב! חוץ מהנקיון, צריך להגעיל את הכלים, השיש, התנורים – כל מה שתשתמשו בפסח".
 "כן הבנתי". התעקש יעקב. "יש לנו כלים לפסח - והשיש והתנורים, הכל נקה באקונומיקה, ובסנט מוריץ".
 "ר' שלמה! אל דאגה – הכל פיקס". הוסיף בחינה, תוך שהוא תוכף על שכמו.
 "זה לא עוזר! – צריך להגעיל! לא רק לנקות". השיב לו שלמה.
 "להגעיל??? – את מה???". התפלא יעקב.
 "מה זאת אומרת! – את בליעת החמץ, שבתוך הכלי!" אבד שלמה את סבלנותו.
 "איזו בליעה? – הכל אקונומיקה, וסנט מוריץ!" גחך יעקב.
 "אה...". התגמגם שלמה.

מדוע צריך להגעיל כלים?

שאלה שנייה:

"מה עם התנורים?" שאלה מיכל, את רועי בעלה.
 "תנקי! ותדליקי על הכי גבוה!" פסק רועי.
 "אתה בטוח?" בררה מיכל.
 "נדמה לי ששמעתי ברדיו, שאין לזה הכשר". הוסיפה מיכל.
 "חחח... צחק רועי.
 "אם זה לא הכשר – אז מה בן הכשר?! זלזל רועי.
 "לא יודעת, אולי צריך אש ממש". נסתה מיכל להסביר.
 "את יודעת איזה חם זה?" שאל אותה רועי.
 "זה 250 מעלות חם!" אמר רועי בידענות.
 "מה זה אומר? אולי, זה לא מספיק". לא התרשמה מיכל.
 "כל מה שיש בפנים, נשרף לחלוטין". נסה רועי לשכנע.
 "ואז?" שאלה מיכל, כשהיא מסתכלת עליו במבט מזגג (מנתק, חסר הבעה).
 "ואז??? התפוצץ רועי. "תנסי לשבת בפנים, תראי מה אז?"

האם ניתן להכשיר תנור אפיייה?

שאלה שלישית:

"הארוח שלכם – מדהים!" פרגן שמעון לאבי, כשארחו בחל המועד פסח.
 "והכלים, איזה פאר – ממש כמו אברהם אבינו בשעתו". יצא שמעון מגדרו.
 "איזו נדיבות! - להוציא כל כך הרבה כסף, על כלים יקרים שכאלו – לשבוע ימים". התפעל שמעון.
 "האמת... התגמגם אבי. "אלו הבוסות של כל השנה".
 "אוי! זה חמץ!" נלחץ שמעון.
 "אל דאגה!" הרגיע אבי. "כלי זכוכית, לא צריכים הגעלה".
 "הפוף! – לא עוזר לזה הגעלה!" נשאר שמעון בעמדתו.

האם מועיל הגעלה, לכלי זכוכית?

הגלויה נמצאה - בחזור לאפניך!

בירור הלכה - 'בצוותא' בעניין "הגעלת כלים"

פרשת מטות, ספר במדבר, פרק לא פסוק כג

כא ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי העבא הפאים למלחמה זאת חקת התורה אשר ענה יהוה את משה: כג אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת את הפרזל את הפדיל ואת העפרת: כג כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים:

רש"י: כל דבר אשר יבא באש - לבשל בו כלום: תעבירו באש - כדרך תשמישו הגעלתו מה שתשמישו ע"י חמין יגעילנו בחמין ומה שתשמישו ע"י צלי כגון השפוד והאסכלא ילבנו באור: וכל אשר לא יבא באש - כל דבר שאין תשמישו ע"י האור כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו איסור: תעבירו במים - מטבילו ודיו ודוקא כלי מתכות:

נראה מה למדו מכך חז"ל - להגעלת כלים:

אשר לא יבא באש

עו: השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה

ת"ר הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים דברים שלא נשתמש בהן מטבילין והן טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון כוסות וקתניות וצלוחיות מדיחין ומטבילין והם טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י חמין כגון היורות הקומקמוסין ומחמי חמין מגעילין ומטבילין והן טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י האור כגון השפודין והאסכלאות מלבגן ומטבילין והן טהורין

כריכה גיעול לחתוך רוחא אפי' הכי מטביל לחתוך זה לזון והא דחמי בצריחא מגעילין צריחא משום דחמיירא מפני האיסור: וכולן שנשתמש בהן. למאן דחמי מותר נקט שפיר עד שלא

כלומר: דין דאורייתא הוא: בהכשר הכלים. שאף שהבליעה פקע טעמה. [ומדרבנן, אף בעברו 24 שעות, שכבר נפגמה לחלוטין! שם]

יש להכשירן! מבליעת האיסור שבו - כדרך שימוש. הצונן - בצונן. החמין - בחמין. האש - באש.

א. מהי הגעלה? - ומהו ליבון?

עו: השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה

גדנפא דלישא. שפה של עיסה סביבת פיה כדי שתקבל מים הרבה ויעצרו הרותחין על שפחה: בבוזעו. כענין שנלעו שפת הדוד את האיסור יפליטו: מה בולעו בניצוצות. לאו טלעו אלא ע"י ניצוצות שניחו הרתימות שם ולא הוכנסה לחוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור: כך בשעת פליטה. אע"פ שלא הכניסה לחוך יורה אחרת הואיל ונתמלאת יפה יפה ומעלה ניצוצות על שפחה ופולט ומיהו גדנפא צעינ משום דלא לאו הכי דלמא לא הוה מסקא ניצוצות על השפה צהא

ועד כמה מלבגן א"ר מני ז' עד שתשיר קליפתן וכיצד מגעילין א"ר הונא יורה קמנה בתוך יורה גדולה יורה גדולה מאי ת"ש דההוא דודא דהואי בי רב עקביה? האהדר ליה גדנפא דלישא אפומא ומליוה מיא וארתחה אמר רבא מאן הכים למעבר כי הא מילתא אי לאו רב עקביה דגברא רבא הוא קסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות:

מבואר: שהגעלה, פירושה כמשמעה - יציאת הבליעה. ולכן, שיעור חום ההגעלה - הוא כבליעתה. אך באיסור שנצרך בכלי (ע"י האש) - לא יעזור להגעיל. ובזה, יש צורך בליבון - שהוא שורף, את כל הקליפה החיצונה. (ע"י יד יהודה יו"ד צו"ג)

ב. היתרא בלע:

ל: כל שעה פרק שני פסחים

משין. לשון עט: מאחר דאיתוב רבא בר אדילאי. ושמעין דהיסק מועיל לכלי חרס קדירות בפסח אמאי ישברו יסיקס ויתלבנו: א"י. רב מוקיס ליה להווא דקמני עד שיוסק דמשמע הא הוסק שרי צמור של מחכת אכל של חרס המורה העדה עליו שאני יזאל מדי והלבנתא. לא נריך לאומצינהו צמורא אלא פרזליהו כי קמיהו נמי סגי להו צהגעלי צרותחין:

והלכתא אידי ואידי ברותחין. תימה דחמיא צמוספתא דע"ז¹⁰ הסקין והשפוד והאסכלא מלבגן צמור וצפרק קמא דחולין (דף ט: וס) אמר כגון שליצינה צמור אלא נריך ליבון ומירן ר"ח דאמר צירושלמי¹¹ דמירי צכנייס ארוכיס שולין צהס צשר דומיא דשפוד וכן ההוא דחולין ועוד יש לחלק צין המירא צלע וצין איסורא צלע דצמחלק רב אשי צשילהי מסכת ע"ז¹²

מבואר, שסכינים מברזל, אין צורך ללבנם - אלא די בהגעלה!

בירור הלכה - 'בצוותא' בעניין "הגעלת כלים"

פאראן אפרע - מאדאן?

השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה עו.

מגעילין. לא דלינת לילה פוגמת ולא צעינן מעת לעת וכן פ"ח דלינת לילה
(6) גבי קדשים השפוד פוגמת כי לא היה דרך צמים קדמונים לנצל כלילה כדמשמע בפ"ק
דברכות (דף ג:) צומנים שקבעו לקריאת שמע צמן שכינה צכהנים
ועניים וכל אדם זכר לדבר דלינת לילה (6) מיקרי עטר זורה והוי דברים
ק"ו אם אוכל שהוא צעין מעבר זורתו כלילה כ"ש אסור הנבלע
בקדירה ולישנא דנת יומא משמע

רמז ליה רב
עמרם לרב ששת תנן השפודין^א והאסכלא
מלבנן באור (והתני^ב) גבי קדשים (6) השפוד
והאסכלא מגעילין^ג בחמין א"ל עמרם ברי
מה ענין קדשים אצל געולי עובדי כוכבים
הכא היתירא בלע התם^ד איסורא בלע

חשיב כליטין דליטין שורף את הכלי: והאסכלא. שגלה צהן צטר קדש
משום דכי אחי למחר הוי נותר וכי
הדר מנצל צטר קודש למחר פליט
שפוד עגויה טעמא ונותר אסור
כרת הוא: עמרם ברי. עמרם בני:
גבי קדשים כי בלע האי שפוד
היתירא בלע הלכך סגי ליה בהגעלה:

כלומר: בכלים שמבשלים בהם קרבנות, אף שלמחרת, כלי הקדש בלועים באש! מהבשר של אתמול, שהוא באיסור נותר,
די להם, בהגעלה! - כיון שבשעת בליעתם, היו היתר. וכשנאסרו בנותר, כבר היו בלועים בכלי.
וחל איסור, רק על מה שיפרד מהכלי, ויעמוד לעצמו - ולו, בוודאי סגי בהגעלה.
אך על מה שלא יצא בהגעלה - הרי הוא חלק מהכלי, ולא יכול לחול עליו איסור.
לעומת זאת! כלים שהתבשל בהם טריפות, הרי מתחילה בלעו איסור.
ומה שנצרף בכלי, הוא ממשות איסור, שלא יצא בהגעלה - וזקוק לליבון, כדי להסירו מהכלי (בשרפה).

מה דאגא! פאראן פאראן חמין - דאמא אקדשים?

רבי משה ב"ר נחמן, חידושי הרמב"ן, מסכת עבודה זרה, דף עה, ב

כתב הרב ר' אברהם ז"ל שהוא הדין לחמץ בפסח, וכי פליט ליתיה לאיסורא בעיניה, שאלו בלוקח סכין מן
ומשום הכי אמרינן בפסתיים (לי ב:) לגבי סכיני והלכתא אידי
הגוים לחתוך בה רותח צריך ליבון מפני שפעמים שצולה
ואידי ברותחין ובכלי ראשון. משום דמעיקרא היתירא בלע
כו בשר והוה ליה כשפוד, ונחשב: ל- 'היתירא בלע'.
כלומר, לדעת הראב"ד: חמץ = כיון שנבלע, כשהיה מותר באכילה - הרי הוא דומה לקדשים. ונחשב: ל- 'היתירא בלע'.

פאראן אגא מסכים אחילוק? - אא שיש אחאן, בין קדשים אחמין?

רבי משה ב"ר נחמן, חידושי הרמב"ן, מסכת עבודה זרה, דף עה, ב

אבל לרעתי אין פירוש הכא היתירא בלע והשתא מיהא
ליתה לאיסורא בעיניה כמו שאמר [הרב ז"ל]. אלא הכי
קאמר כשבלע האיסור עדיין לא היה שמו עליו שלא היה
נקרא נותר ולאחר שהוא בלוע (ו)הוא שחל עליו שם זה,
ואין איסור נותר חל על בלוע אלא במה שהוא ראוי לפלוט
על ידי הגעלה שהיא בליעה גדולה שיהא בה נותן טעם,
וכשהגעיל אע"פ שנשאר בה מעט שאינה פולטת אלא על
ידי האור, אינה אוסרת, אבל חמץ בפסח כיון שהיה שמו
עליו וממשו של חמץ בלע מהשתא נמי איסורא בלע ליאסר
בפסח,
כלומר, לדעת הרמב"ן: יש לחלק! בין 'קדשים' - ל'חמץ'.
בקדשים, לא היה נקרא 'נותר', קודם הבליעה - אך בחמץ, היה נקרא כן, עוד לפני הבליעה. (ורק אינו זמן איסור)
ולכן, כיון שנקרא 'חמץ', עוד לפני שנבלע, נשאר שמו גם לאחר הבליעה.
ומשנאסר חמץ, נאסרה גם הממשות שעל הכלי - והרי הוא דומה לטריפות. ונחשב: ל- 'איסורא בלע'. ע"י משנ"ב או"ח סי' תנא סק"ח.
[אך בקדשים, לא היה שמו: 'נותר', קודם הבליעה - וכשנבלע, ואינו עומד לעצמו, אינו יכול להקרא בשם נפרד: 'נותר']

פאראן אכא אגא פחילוק? - פאראן אכא, כשפיה פחמין מאגא?

קובץ סימן ל"א הערות
דנותר קודם שנפסל כלילה, עדיין אין עליו סיבת האיסור
כלל, והלינה מחדש עליו סיבת האיסור, אבל לענין חמץ אינו
קן, דומן הפסח אינו מחדש סיבת האיסור, אלא דהחמץ
והפסח יחד הן שני חלקי האיסור.
כלומר, החמץ במצבו העכשווי, הרי הוא אסור, אף קודם הבליעה, אלא שהיה מתוסר זמן הפסח - וא"כ, 'איסור בלע'!
אך בקדשים, לפני שנבלע בכלי, הרי לא היה נקרא: 'נותר', והרי הוא היתר!
ורק אחרי שנבלע בכלי, ועבר עליו לילה, מתחדש עליו איסור: 'נותר' - וא"כ, 'היתר בלע'!
א"י פנאמא: מה דאגא! סיי חאבי, שבישא בא בשרי - פאראן פאראן חמין נקרא: פאראן איסור?
[לכל הדעות: הרי הוא היתר! שהרי (קודם הגעת הבשר), לא הייתה בליעת החלב - איסור כלל!]

בירור הלכה - 'בצוותא' בעניין "הגעלת כלים"

אם-כן לשיטת ס': מדאן גיגלו סכיני חמץ אלף - הפלגא?
רוב תשמישו:

כב רבינו כל שעה פרק שני פסחים נסים [ח. - פ.]:

שהסכין אע"פ שנשתמש בו על ידי האור וכמו שכתבנו למעלה
אין בכל כלי צמר רוב תשמיש אזלין שהרי ללווחיות וכוסות
וקימוניות ששנינו בהן מדיחין אי אפשר שלעמים רחוקות לא

כלומר, בהכשר הכלי: הולכים אחר רוב תשמישו של הכלי - וכיון, שרוב תשמישם אינו באור, די להם בהגעלה רגילה.

ולהלכה: דעת השו"ע: להקל - ודעת הרמ"א: להחמיר. (והיינו, כשלא השתמשו בו, בתוך 24 שעות)

(עי' שו"ע או"ח סי' תנא ס"ו. ומ"מ בלית ברירה - גם לרמ"א, יש להקל. עי' משנ"ב סקמ"ו, ושה"צ סק"ג-גנא)

אך לכל הדעות: מחמירים, שחמץ נחשב לבלע איסור! - אך מצרפים דעה זו, לצירופים נוספים להקל. (שם ס"ד, ובמשנ"ב ב. כח. וע"ע יו"ד קבא ש"ך ח)

ולכן: בכיור ושייש - [שאין רוב תשמישם ברותחים, ובצירוף היתר בלע] לשו"ע: די בעירווי רותחים. ולרמ"א: חייב כיסוי עבה. אול"צ קבב, חזו"ע קנא.

גלוסה לאלף ב

ג. ליבון קל:

[דף ער ע"א]

אם הקס נטרף נהי סגי דא"כ שליט הליבון מעבר לעבר אע"ג שלא תשיר
קליפתו ומ"מ די נכך דכיון דהתירא בלע א"כ די להס בהגעלה (א) ואע"ג
דחשמישה ע"י האור כדמשמע בשמעתא והא לא גרע אותו ליבון מהגעלה ואותו
ליבון מפליט יומר מהגעלה.

רבי מרדכי ב"ר הלל, מרדכי, מסכת עבודה זרה, סימן תתס
אוחס הבלועות היתר כגון של חלב שזריבין ללנה כדי לאפות מחמיהם פשטיד"א
של נשר או איפכא אז אין זריבין ליבון גדול דנשירת קליפה אלא רק עד שהתא
יד סולדת בו משני עזריה וגם רגילים לדקוק ע"י נמינת קש עליה מנחן לראות

וסגי המתכות
בזמנינו: דחוסים,
ואינם מוציאים
ניצוצות!
שו"ת בית אבי"י סי' כ"ז

בסוגיית הגמרא במסכת עבודה זרה (ב) מבואר כי "ליבון" הוא "עד שתשיר קליפתו". ובתלמוד
הירושלמי (עבודה זרה פ"ה ה"ט"ו; הובא בבית יוסף), מובא: כי "צריך שיהיו הניצוצות מנתזין
ממנה". בדברי המרדכי התחדש כי יש גם "ליבון קל" - כאשר אם ינתן שם קש ישרף,
שאינו בגדר ליבון, אלא דינו כהגעלה. לפיכך, כלים שלא ניתן להגעילם, כגון שנשתמש
על ידי האור, גם ליבון קל לא מועיל, וצריכים ליבון חמור עד שיינתזו מהם ניצוצות.

ולכן: תנור אפייה = כיון שיש בו פרורים, הבליעה גם ביבש - ודרוש, ליבון חמור! (ואין לחות במהלך הבישול, רק בפתיחת התנור)

תנור פירוליטי - הרבה מקילים, להחשיבו כליבון חמור. ובתנאי! שהוא מגיע בכל חלקיו, ל- 371°C עליונים. [א"ע 'היכלא' ניסן תשפ"א]

[ע"פ פסקו של הגר"מ פינשטיין זצוק"ל: ש-700 מעלות פרנקייט - שווה ערך לליבון חמור. הגעלת כלים עמ' תמ"ה]

תנור רגיל - שמגיע ל-250 מעלות חום, אינו ליבון חמור - ולכן, הרבה פוסקים אוסרים להגעילו. עי' אול"צ ח"ג עמ' קיג.

ויש מקילים: כיון שבליעת מיכל התנור, (בדרך כלל) היא דרך זיעה, ובצירוף הסוברים: שחמץ, הוא בליעת היתר.

ויחליף את התבניות והמסילות, ואת התנור ינקה היטב! ויחממו שעה (בחום המקסימלי), לאחר 24 שעות, מהשימוש האחרון. חזו"ע ע' קלב.

ה. כלי חרס/פורצלן/חרסינה:

<p>כל שעה פרק שני פסחים</p> <p>לא תיבצעו לך - גם כן אין לך להסתפק, דוידאי אסירי - שבודאי אסורים הם^[21]. פי תיבצעו לך - ומה שיש לך להסתפק, זהו במקרה דשיעי - שהם חלקים, מאי - מה דינם? מרימר משיב:</p> <p>אמר להו: הוינא להו דמיידייני - רואה אני אותם שהם מויעים מבחוץ בשעה שמבשלים בהם^[22], אלמא בלעי ואסירי - הרי שהם בולעים, ולפיכך אסורים הם, והגעלה לא תועיל להם להכשירם, שהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם^[23].</p>	<p>כל שעה פרק שני פסחים</p> <p>בצו מיניה - שאלו ממנו (מאמימר) [ממרימר]^[16]: הני מאני דקוניא - אותם כלי חרס מצופים עופרת^[17], שהשתמשו בהם במשך השנה בחמץ, מהו לאישתמושי בהו בפסחא - האם מותר להשתמש בהם בפסח^[18]? הגמרא מגבילה את הספק:</p> <p>ירוקא לא תיבצעו לך - לענין כלים ירוקים אין לך להסתפק, דוידאי אסירי - שבודאי אסורים להשתמש בהם בפסח^[19]. פי תיבצעו לך - מה שיש לך להסתפק, זהו לגבי אובמי ודוידאי - שחורים ולבנים, מאי - מה דינם^[20]? וכן, היבא דאית בהו קרטופני - כאשר יש בהם חריצים,</p>
--	---

כלומר, כלים: שמעורב בהם חרס, החרס שבתוכם בולע, ואינו יוצא מבליעתו - ולא יועיל להם הגעלה.

ולכן: כירים קרמיות, וכלי אמיל - אסורים. שיש חשש תערובת חרס. ויש מקילים. (אול"צ קנא. אך בחזו"ע קנא - הקל מספק. בצירוף היתרים נו')

[אך כיור ושייש, רוב בליעתם בצונן, וכנ"ל. ואף שנהגו, שלא להשתמש בכלי חרס (שו"ע סכ"ב) - אלו: אינם כלי אכילה ושתייה. אול"צ קבב, חזו"ע קנא]

גלוסה לאלף ב

ו. כלי זכוכית/פיירקס/דורלקס:

<p>כל שעה פרק שני פסחים</p> <p>ואע"ג דתשמישו צלונ מ"מ שורין בהן פסחין של לחס חס ציון והו כנוש והו כנושל וראציה כצד סוף סי' חס"ד (פו) דכלי זכוכית שיעא ולא בלע כלאמרינן גבי לב וראיה מאצות דרבי נתן שלשה דברים נאמרו בכלי חרס ושלשה בכלי זכוכית כלי חרס בלע ומפליט (פו) ומשמר מה שנתכוו משא"כ בכלי זכוכית^[24]:</p>	<p>מרדכי, מסכת פסחים, סימן תקעד</p> <p>ואם תקעד... ורבינו יחיאל מפרש היה אומר דהני כוסות כלי זכוכית ששמו בהן בשאר ימות השנה אסור לשמום בהן צפחה אפילו ע"י עירוי משום דהו ככלי חרס הואל ושלחם צריחין מן החול והמורה העידה על כלי חרס שאין יוצא מידי דופנו לעולם</p>
--	--

ולהלכה: דעת השו"ע: דאינם צריכים הכשר. ודעת הרמ"א: דלא מועיל הכשר. (שו"ע תנא כו. א"ע הגב"י כח-כט. ועי' אול"צ קנא, חזו"ע קנב)

ולכן: אינדוקציה (עשויה מזכוכית מחוסמת) - לשו"ע: די בעירווי רותחים. (ויש שחששו, שיש בה תערובת חרס) ולרמ"א: חייב כיסוי מיוחד.